

Tilknytning, selvregulering og samspil

en grundbog i
Neuropsykologisk Udviklingsleg

Pædagogik
& Ledelse

Tea Thyrré Sørensen
Tilknytning, selvregulering og Samspil
En grundbog i Neuropsykologisk Udviklingsleg

1. udgave, 1. oplag, 2025

© 2025 Forlaget Pædagogik og Ledelse og forfatteren

Forlagsredaktion: Forlaget Pædagogik og Ledelse

Omslagsdesign: Tea Thyrré Sørensen

Opsætning: Tea Thyrré Sørensen

Illustrationer: Tea Thyrré Sørensen

Stor tak til medarbejdere og børn fra Skovslottet og Elsted Børnehus,
Aarhus kommune og fra Dagtilbud Nord Øst, Randers kommune for at
bidrage med billeder fra praksis.

Grafisk Produktion: LaserTryk

Kopiering fra denne bog kan kun finde sted på de
institutioner, der har indgået aftale med Copydan,
og kun inden for de i aftalen nævnte rammer.

Forlagsekspedition

Forlaget Pædagogik og Ledelse I/S

Voldbjergvej 29

8240 Risskov

www.forlagetpl.dk

Varenummer 2001

ISBN 978-87-976329-1

INDHOLD

Introduktion	11
Tre dimensioner	12
Sådan læser du bogen	13
1. Et fælles arbejdsgrundlag	17
Et neuropsykologisk afsæt	18
En fælles udviklingsforståelse	19
Arv og miljø	20
Barnets tilknytningserfaringer	24
Alle børn har ret til en Alfred	25
Belastninger i nervesystemet	28
Is i haven	30
De psykologiske grundbehov	32
De fire brikker	34
Opsamling	35
2. Et cirkulært udgangspunkt	37
Cirkulære principper	40
Tre grundværdier	42
Grundlæggende formål	43
Neuropsykologisk Udviklingsleg i praksis	43
Opsamling	44
3. Med legen som omdrejningspunkt	45
Legens betydning	46
Legens grundlæggende struktur	47
Legende samspil – den vigtigste gødning	48
Opsamling	53

4. Pædagogiske grundprincipper og erfaringsområder 55

Fire pædagogiske grundprincipper	56
Vi arbejder kropsbaseret	57
Vi arbejder erfaringsbaseret	57
Vi arbejder tilknytningsbaseret	58
Vi arbejder bottom up	60
Tre erfaringsområder	65
De tre rodnet	66
Opsamling	68

5. Barnets kropregulerende rodnet 69

De tre kropsregulerende frø	70
Frøet for kropssansning	71
To former for stimuli	71
Kroppens barometer	72
Frøet for opmærksomhed	74
At forbinde sig med andre	74
Dele et fælles tredje	75
Fælles fordybelse	76
Energiregulering	78
Regulering af kroppens energi	79
Vinduet for tolerance	81
Synkroniseret samspil	86
Intuitiv og regelstyret turtagning	86
Opsamling	88

6. Barnets følelsesrelaterende rodnet 89

De tre følelsesrelaterende frø	90
Humør og følelsesudtryk	91
Sammenhæng mellem krop og følelsesudtryk	91
Følelsesmæssig kontakt og samspil	93
Markeret spejling	94
Justere sig til andres følelser	99

Resonans og forbundethed	99
Opsamling	104

7. Barnets logisk strategiske rodnet **105**

De tre logisk strategiske frø	106
Sprog og motorik	107
Struktur og sekvenser	108
Forestilling og omtanke	109
Symbolisering og forestillingsevne	112
Strategi og spilleregler	113
Social reference	114
Regulering af impulser og behov	115
Opsamling	117

8. Byggesten i arbejdet med NPU **119**

Medfødte samspilsfærdigheder	120
Grundlæggende byggesten i NPU	121
Blik for legens grundstruktur	121
Blik for legens indhold	123
Blik for deltagelsesmuligheder i legen	124
Blik for legens regulerende elementer	126
Selvregulerende processer i legen	128
Nervesystemets fem faser	128
Når nervesystemet er overbelastet	131
De fem faser – ude af vinduet for tolerance	132
Opsamling	134

9. NPU i hverdagens praksis **137**

Relationsdannelse	138
Modellen F-I-R®	138
Den professionelles butik	140
Regulering af børnegruppen	144

Regulering i overgange	144
Nye samspils- og legefærdigheder	148
Fra fast struktur til selvorganiseret leg	149
Fra leg voksen/barn til legeinitiativer barn/barn	150
Et godt sted at starte	151
Opsamling	152

10. Det professionelle rodnet **153**

Det menneskelige og faglige rodnet	154
Nye frø, nye muligheder	155
Fem mentale forholdemåder	157
Det observerende jeg	158
Det dømmende jeg	158
Det omsorgsfulde jeg	159
Det mentaliserende jeg	159
Det legende jeg	160
Den vigtigste brik i læringsmiljøet	161
Tre positionsniveauer	165
PositionsPaletten	166
KROP – det kropsregulerende rodnet	166
HUMØR – det følelsesrelaterende rodnet	167
MENTAL – det logisk strategiske rodnet	168
Din sorte boks	169
Opsamling	170

11. Sådan leder du Neuropsykologisk Udviklingsleg **171**

Principper for karavaneførerrollen	172
Opbygning af en legesession	174
Sådan opbygger du en legesession	177
Samarbejde om NPU	179
Interventioner og rammesætning	179
Regulér og intervenér gennem leg	180
Fra fredstid til krigstid	183
Kig på din praksis udefra	185

Gruppesammensætning	187
Faste NPU grupper	187
Grupper på tværs	188
Hvis gruppen ikke fungerer	188
En forstærket pædagogisk indsats	189
Når børn mangler erfaringer med at forbinde sig	190
Den første indsats	190
At arbejde i dyaden	191
Konkurrerende elementer i NPU	192
Opsamling	193

12. Udsathed og pejlemærker for læringsmiljøet **195**

Et cirkulært blik på udsathed	197
To former for udsathed	198
Opmærksomheder i arbejdet med udsathed	200
Pejlemærker for barnets erfaringer i læringsmiljøet	200
Det kropsregulerende rodnet	201
Det følelsesrelaterende rodnet	203
Det logisk strategiske rodnet	205
Pejlemærker i kontekst	208
Opsamling	209

13. Diagnoser, særlige behov og karaktertræk **211**

Udvikling i en brydningstid	212
Fra særlige til almene behov	213
Diagnoser som beskrivelser	216
Den mentale segregering	217
NPU og diagnoser	218
Opsamling	220

14. Legekataloget **221**

Legekatalogets opbygning	222
Sådan læser du legebeskrivelserne	224
Styrk de grundlæggende rodnet	225

Legeoversigt	226
Lege med ærteposer	227
<i>Ærtepose på hovedet</i>	227
<i>Kaste ærteposer/trille bold</i>	230
Lege med vatkugler	232
<i>Puste vatkugler</i>	232
<i>Puste vatkugler med sugerør</i>	234
<i>Puste vatkugler i hulahopring</i>	236
Lege med balloner	238
<i>Ballonleg</i>	238
Lege med hulahopringe	240
<i>Stopdans med hulahopring</i>	240
Lege med tørklæder	243
<i>Tørklædeleg – "borte tit tit"</i>	243
<i>Tørklæde-stopdans</i>	246
<i>Trække tørklæde</i>	248
Lege med Sæbebobler	250
<i>Puste sæbebobler</i>	250
<i>Sæbeboble-zoo</i>	253
Lege med faldskærm	255
<i>Faldskærmsleg</i>	255
<i>Faldskærm med bold/ballon</i>	257
<i>Variationer af faldskærmslege</i>	259
Lege med rasleæg	262
<i>Rasle, rasle, rasle – stop</i>	262
<i>Hønemors æg</i>	264
Lege med stole	266
<i>Stoleleg</i>	266
<i>Det brændende gulv</i>	268

Leg med aviser	270
<i>Aviskarate</i>	270
 Leg med hatte	 273
<i>Hatteleg</i>	273
 Leg med fjer	 275
<i>Fjerleg</i>	275
 Leg med kroppen	 278
<i>Bankebøf – uden konkurrence</i>	278
<i>Bjørnen sover</i>	280
<i>Blender</i>	282
<i>En bananer</i>	285
<i>Fagtesange</i>	287
<i>Highfive</i>	289
<i>Hvad er klokken hr. løve</i>	291
<i>Håndtryk</i>	293
<i>Lår, klap, lår, klap – næse</i>	295
<i>Sanglege med roller</i>	298
<i>Skubbeleg</i>	300
<i>Spaghetti-leg</i>	302
<i>Varme hænder</i>	304
<i>Vælt bjørnen</i>	306
 Litteraturliste	 309

Introduktion

Leg er sat højt på dagsordenen på dagtilbudsområdet, hvor der både politisk, forskningsmæssigt og pædagogisk er fokus på legens afgørende betydning for barnets udvikling (Tænketanken DEA, 2020).

I de senere år har der i både i dagtilbudsloven, den styrkede læreplan (2018) og de forskellige tilsynsmetoder, der anvendes i flere kommuner, været et skærpet fokus på legemiljøernes indretning og de professionelle rolle og deltagelse i lege- og læringsmiljøer i dagtilbuddene (Ringsmose & Kragh-Müller, 2020; Næsby & Holm, 2024; Sylva et al., 2018). Sideløbende med dette er der flere børn end tidligere, der kommer i udsatte positioner og dermed kommer på kanten af legemiljøerne i dagtilbuddene (BUPL, 2023). Dette kalder på, at vi som professionelle ikke kun skærper blikket på lege- og læringsmiljøerne, men samtidig også har fokus på, hvordan vi bringer legen endnu tættere på de relationelle forbindelser og samspillet mellem os som professionelle og barnet. Dette understøtter nye udviklingsmuligheder for alle børn.

Denne bog præsenterer, hvordan du gennem arbejdet med Neuropsykologisk Udviklingsleg (NPU®) kan styrke børns tilknytning, selvregulering og samspil i dagtilbud og specialregi. Første gang begrebet 'Udviklingsleg' blev præsenteret af bogens forfatter i en faglig kontekst, var i 2015, og siden da har forfatteren i flere forskellige samarbejder og kontekster afprøvet og videreudviklet den teori og metode, der i dag danner fundament for NPU 2.0, som du får præsenteret i denne bog. Har du allerede læst om eller arbejdet med NPU i din praksis, vil du gennem bogen få øje på, hvordan de grundlæggende modeller og forståelsesrammer er videreudviklet for at skabe endnu flere muligheder, når legen sættes som omdrejningspunkt for barnets tilknytning, selvregulering og samspil.

NPU tager teoretisk afsæt i Neuropsykologisk Relationel Pædagogik (NPRP®) og har til hovedformål at styrke barnets lege- og samspils-

færdigheder, så det kan lykkes i leg med andre børn og følge hverdagens strukturer og fællesskabende aktiviteter i dagtilbuddet.

Disse færdigheder udvikles og modnes primært gennem kontakt og samspil med en voksen og skaber forudsætninger for, at barnet kan lykkes i forskellige lege med andre børn og regulere sig i de sociale kontekster, det indgår i (Fonagy 2006, Trevarthen, 2001). Derfor er der i NPU et gennemgående fokus på, at det ikke er den valgte leg, men *måden*, vi leger på, der gør den største forskel, når vi sætter leg som omdrejningspunkt for barnets udvikling.

Tre dimensioner

NPU er en dynamisk helhedsorienteret pædagogisk-psykologisk tilgang til børns udvikling, hvor vi anvender mange forskellige metoder og principper i arbejdet med leg og legende samspil i dagtilbud. Vi arbejder gennemgående med at kombinere teori om barnets udvikling med viden om legens betydning for barnets udviklingsmuligheder og et blik på vores egen rolle i læringsmiljøet.

Når vi arbejder med NPU, tilrettelægger vi derfor indsatserne i spændingsfeltet mellem tre dimensioner:

Teori – "noget til hovedet"

Viden om barnets neuropsykologiske udvikling, der giver mulighed for at forstå barnets adfærd og udviklingsbehov.

Metode – "noget til fødderne"

Redskaber og principper til arbejdet med konkrete lege og aktiviteter, der stimulerer barnets udvikling på de ønskede områder.

Den professionelles rolle – ”noget til hjertet”

Metoder og principper til, hvordan den professionelle anvender sit eget nervesystem, sin regulering og følelsesmæssige forholdemåder som en gennemgående del af arbejdet med NPU.

Gennem bogen får du eksempler hentet fra praksis, som giver dig indblik i, hvordan NPU kan anvendes i den daglige praksis, og hvilken effekt det har haft på barnet eller børnegruppen. Her bygger eksemplerne på de udvidede forståelsesrammer og tilgange, som knytter an til NPU 2.0.

En særlig tak til pædagogiske medarbejdere, støttepædagoger, medarbejdere i PPR, pædagogiske vejledere og ledere fra blandt andet Randers, Aarhus, Kolding, Horsens, Vejen, Kolding, Gribskov, København, Haderslev, Fredericia, Hedensted, Mariagerfjord og Assens kommuner, der på forskellig vis har bidraget med erfaringer og eksempler til denne bog. Bogen igennem møder du et ”vi”. Dette ”vi” refererer til alle de, der arbejder systematisk med NPU i deres daglige praksis.

Sådan læser du bogen

Bogen er grundlæggende bygget op i fire hoveddele. Første del indeholder kapitel 1, 2, 3 og 4 som præsenterer det teoretiske afsæt, Neuropsykologisk Relationel Pædagogik (NPRP).

Her får du i kapitel 1 præsenteret den grundlæggende udviklingsforståelse, som NPU bygger på, og du får indblik i, hvordan tilknytning og traumer kan påvirke barnets deltagelse og udvikling i legemiljøerne i dagtilbuddet. I kapitel 2 får du overblik over de mentale cirkulære forholdemåder og tilgange, vi gør foretrukne i arbejdet med NPU, og de grundværdier der danner fundament for de anbefalinger og tilgange, du får præsenteret bogen igennem. Kapitel 3 giver dig en introduktion til, hvordan begreberne leg og legende samspil defineres i NPRP og NPU, og hvordan leg med både børn og voksne spiller en rolle for barnets

udvikling af lege- og samspilsfærdigheder. Derudover får du indblik i, på hvilke områder du kan anvende NPU i din praksis. I kapitel 4 får du præsenteret NPU's pædagogiske principper og de erfaringsområder i barnets udvikling, som legene særligt knytter an til, så det er nemt at overføre til de konkrete indsatser i praksis.

Anden del af bogen indeholder kapitel 5, 6 og 7. Kapitlernes præsenterer centrale områder af barnets neuropsykologiske udvikling, inddelt i tre sammenhængende områder af det samlede nervesystem. Her får du overblik over, hvilke erfaringer barnet udvikler i de forskellige områder, og hvordan du kan koble dette til arbejdet med NPU. I kapitel 5 får du indblik i den kropsregulerende del af nervesystemet, der danner fundament for barnets udvikling af kropssansning, opmærksomhed og energiregulering. Kapitel 6 præsenterer, hvordan barnet udvikler den følelsesrelaterende del af nervesystemet. Her udvikler barnet sine følelsesudtryk og sit humør, sin kapacitet til at indgå i følelsesmæssig kontakt gennem leg og kapacitet til at kunne justere sig til andres følelser og udtryk. Herefter præsenterer kapitel 7 den logisk strategiske del af nervesystemet. Her udvikler barnet kapaciteten til at indgå i struktur og opbygge legesekvenser, udvikle strategi, mestre sociale spilleregler og bruge sin forestillingsevne og omtanke i leg og samspil med andre.

I tredje del af bogen får du præsenteret kapitel 8, 9 og 10. I kapitel 8 får du introduktion til NPU's byggesten, de tre regulerende legeelementer, og hvordan nervesystemets selvregulerende processer kan understøttes gennem NPU. NPU i hverdagens praksis er omdrejningspunktet for kapitel 9, hvor du får helt konkrete redskaber til at komme godt i gang i praksis. Kapitel 10 giver dig mulighed for at fordybe dig i din egen rolle og kapacitet til at bruge dit eget nervesystem i tæt samspil med barnet og børnegruppen gennem NPU.

Bogens fjerde og sidste del består af kapitel 11, 12, 13 og 14. I kapitel 11 får du en introduktion til, hvordan du leder NPU på en måde, som bliver udviklende for barnet eller børnegruppen. Kapitel 12 stiller skarpt på,

hvordan du kan arbejde med et cirkulært blik på udsathed og præsenterer et overblik over, hvilke dele af barnets nervesystem du med fordel kan have fokus på, mens I leger. I kapitel 13 får du præsenteret en cirkulær måde, hvorpå du kan forstå og møde børn med diagnoser, særlige behov eller karaktertræk gennem arbejdet med NPU.

I kapitel 14 finder du bogens legekatalog. Her er der en masse forskellige lege, der kan overføres direkte til din praksis. I legekataloget får du overblik over legenes opbygning, hvordan du kan variere dem, og hvordan de kan justeres, så de passer til den del af barnets eller børnegruppens udvikling, du ønsker at have fokus på.

Bogen er skrevet, så kapitlerne bygger videre på de temaer og begreber, der introduceres undervejs. For at få det fulde udbytte af indholdet og forstå de sammenhænge, der udfoldes, anbefales det at læse bogen i sin helhed fra start til slut. Flere kapitler afsluttes med centrale pointer, som danner grundlag for det næste kapitel. Det sikrer en rød tråd og en dybere forståelse af bogens temaer, metoder og tilgange. Efterfølgende vil bogen fungere godt som en opslagsbog, du kan have med dig i din praksis.

I det kommende kapitel får du præsenteret NPU's teoretiske fundament og den udviklingsforståelse, der danner grundlag for bogens kapitler. Teorien kobles til forskellige praksiseksempler, og formålet er herigennem at give dig mulighed for at bygge bro til din eksisterende praksis. Undervejs kan du reflektere over, hvordan teorien passer til dit eksisterende fundament, hvor den kan supplere din eksisterende viden, og om der er steder, hvor det vil give mening at revurdere jeres teoretiske fundament for jeres praksis.

